

Schack-matt(e)projekt

Kan schackspelande vara ett sätt att nå bättre resultat i skolan? Det är en av de frågor som studeras i ett forskningsprojekt som pågår i Enköping. Elever i åk 1–5 deltar i undervisning i schack och de spelar också på raster och på fritidshemmet.

På Örsundsbro skolan i Enköpings kommun startades höstterminen 2007 ett forskningsprojekt om schack. Bakgrunden till projektet är att vi under lång tid undervisat i schack, i skolan och på fritidshemmet. Arbetet har resulterat i en "läroplan för schack i skolan" och ett material anpassat för klassundervisning (www.sk33.se). Vi har fått mycket positivt bemötande från elever, föräldrar och kollegor. Enligt vår mening har schacket för många barn inneburit att de växt i skolarbetet och fått nya kompisar. Vi ställde oss därför frågan om schack kan vara ett medel för att uppnå bättre skolresultat?

Under 2006 växte idén om ett forskningsprojekt fram. I början av 2007 presenterade vi en idé för skolförvaltningen i Enköpings kommun om hur ett sådant skulle kunna genomföras. Schackundervisningen skulle bedrivas inom matematikämnet med 10–15 lektioner per läsår från åk 1 till åk 5. Undervisningen skulle ske i helklass och kostnaderna rymmas inom ordinarie verksamhet, förutom initiala kostnader för en del schackmaterial. Vi hoppades att barnen skulle uppmuntras till ytterligare schackspel på raster och på fritidshemmet. En förutsättning var att vi kunde samarbeta med något universitet för att få handledning. Kommunen beviljade projektet och lektor Bo Johansson vid institutionen för didaktik vid Uppsala universitet blev vår handledare.

Projektet kunde påbörjas hösten 2007 med en första och en andra klass i arbetslaget Zeta på Örsundsbro skolan. Parallellklasserna fick bli referensgrupp. Innan schackundervisningen startade genomfördes fyra tester, i läsning, på matematik- och schackkunskaper samt ett visuellt test. I det visuella testet ser eleven en figur (symbol) och ska sen avgöra om någon av tre figurer är identisk med den första.

Efter testerna genomfördes sex schacklektioner per klass och under våren 2008 ska ytterligare sex lektioner ges. Därefter blir det en uppföljning med nya tester enligt ovan. Under våren kommer vi även att genomföra en del intervjuer med elever och lärare samt göra klassobservationer. Nästa läsår utökas projektet med nytillkomna ettor. Projektet beräknas pågå i sammanlagt fem år. Tidsomfattningen på projektet är viktig då förändringar i sig kan ge positiva resultat, vilka sedan inte kan bibehållas.

Till stor del har vi producerat material till schackundervisningen själva. Idéerna till detta material har vi hämtat från flera olika länder och från material som Sveriges schackförbund tillhandahåller. *Schack för nybörjare – en intensivkurs* (Poley & Avramenkov, 2007) har varit värdefull i tankar kring struktur och uppläggning av lektioner. Undervisningen sker på ett stort demonstrationsbräde 90×90 cm, en klassuppsättning schackspel och schackklockor finns tillgängligt.

I sammanställningen *Benefits of Chess in Education* (2005) på FIDE:s (Fédération Internationale des Échecs, den internationella schackfederationen) webbplats, presenteras en sammanställning över undersökningar från olika länder, främst Nordamerika, där schack på ett medvetet och organiserat sätt använts i skolan. Resultaten

har överlag varit mycket positiva. I Östeuropa och framför allt i det tidigare Sovjetunionen har kopplingen mellan schack och intellektuella färdigheter närmast varit en självklarhet. Schack har där varit en del av en intellektuell kultur och haft hög status med universitetsutbildning för schackpedagoger och schacktränare.

Verkligheten i Sverige är annorlunda. Även om schack har en viss status så är det mycket långt från hur man ser på schack i andra länder. Ett exempel är hur schack refereras i media. I många västeuropeiska länder rapporteras schacknyheter på sportsidorna och i etermedias sportprogram. I svenska tidningar hamnar schack på knep- och knåpsidor eller på familjesidan mitt emot dödsannonserna.

Även om schack inte har samma plats i vår kultur, så delar många uppfattningen att flera av de färdigheter som tränas i schack har en direkt koppling till de intellektuella förmågor som krävs i skolarbetet och senare i arbetslivet:

Fokusering – betydelsen av koncentration och noggrann observation.

Visualisering – att i imaginära bilder föreställa sig olika händelseförlopp på brädet.

Analysering – att tänka först och därefter fatta beslut efter värdering av flera möjligheter.

Abstrakt tänkande – att bortse från detaljer och att använda mönster från en situation i en annan liknande situation.

Planering – att ställa upp mål och vidta åtgärder för att nå dit.

Några frågor har vi ställt oss. Är det så att barn som är duktiga i skolan äger dessa förmågor och därför kan bli duktiga schackspelare? Kan förmågorna tränas och generellt förbättra elevernas studieresultat eller är schacklig förmåga domänspecifik?

Den senare frågan har varit föremål för en hel del studier utan att ett entydigt svar har kunnat ges, bl a i *Does Chess Need Intelligence? – A Study with Young Chess Players* (McLeod, Bilalić & Gobet, 2007)

Vi funderar också över lärarens betydelse. Metodiken har betydelse men förmodligen är lärarens engagemang och entusiasm av avgörande betydelse oberoende av ämne (Applebaum & Samoval, 2002). Denna subjektiva faktor måste man ta hänsyn till när nya projekt eller nya pedagogiska modeller introduceras.

Vi tror att man kan ha en snabbare progression i schackundervisning än i traditionell matematikundervisning, där kunskapen byggs sten för sten. Skälet är att det i schack går att undervisa på en relativt hög nivå och ändå kan alla elever få utbyte av lektionen utifrån sin kunskapsnivå.

En ytterligare aspekt är att eleverna lär av varandra när de spelar. Det utbytet sker inte bara på lektionstid utan även på raster och fritid. I många fall blir det schack även i hemmet med föräldrar eller mor- och farföräldrar. Ett relativt litet antal lektioner kan på detta sätt generera en hel del hjärngymnastik.

LITTERATUR

- McDonald, P. (2005). *Benefits of Chess in Education*. Chess Federation of Canada.
- McLeod, P., Bilalić, M. & Gobet, F. (2007). *Does Chess Need Intelligence? – A Study with Young Chess Players*. Department of Experimental Psychology. Oxford University.
- Applebaum, M. & Samoval, P. (2002). *Teaching Mathematics using the idea of "Research problems"*. 2nd International Conference on the Teaching of Mathematics.
- Poley, V. & Avramenkov, A. (2007). *Schack för nybörjare, en intensivkurs*. 4 springare. (www.4springare.com)